

ČINNOSŤ PSYCHIATRICKEJ KLINIKY LEKÁRSKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO V UNIVERZITNEJ NEMOCNICI BRATISLAVA – STARÉ MESTO V ROKOCH 1864–2014

souborný článek

Eva Morovicsová¹
Viera Kořínková²

¹Psychiatrická klinika LF UK,
Bratislava, Slovenská republika

²Psychiatrická klinika LF UK a UNB,
Bratislava, Slovenská republika

Kontaktní adresa:

doc. PhDr. Eva Morovicsová, PhD.,
MPH

Psychiatrická klinika LF UK
Špitálska 24

813 72 Bratislava

e-mail:

eva.morovicsova@fmed.uniba.sk

SÚHRN

Morovicsová E, Kořínková V. Činnosť Psychiatrickej kliniky Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Univerzitnej Nemocnici Bratislava – Staré Mesto v rokoch 1864–2014

V roku 2014 uplynulo 150 rokov od zriadenia psychiatrického oddelenia v Krajskej nemocnici v Bratislave, ktoré od roku 1919 zabezpečovalo svoju činnosť už ako psychiatrická klinika. Oddelenie pre duševne chorých bolo uvedené do prevádzky ako súčasť interného oddelenia pod vedením primára Dr. G. Pávai-Vajnu. K odčleneniu, a tým aj k osamostatneniu oddelenia pre duševné choroby, došlo v roku 1891 príchodom Dr. J. Fischera. Zaslúžil sa nielen o dobudovanie a rozvoj oddelenia, ale významný bol aj jeho prínos v boji proti alkoholizmu, v riešení viacerých problémov psychiatrie, napr. v detskej a súdnej psychiatrii, vo vzdelávaní lekárov a v zriaďovaní psychiatrických oddelení. Významným medzníkom v budovaní slovenskej psychiatrie bolo zriadenie Československej štátnej univerzity v roku 1919 (neskôr Univerzity Komenského) a vznik Lekárskej fakulty. Neuropsychiatrická klinika LF začala svoju činnosť 29. 9. 1919 pod vedením prof. MUDr. Z. Myslivečka, ktorý spoločne s ďalšími českými profesormi MUDr. M. Křivým a MUDr. S.

SUMMARY

Morovicsová E, Kořínková V. Activities of Department of Psychiatry Faculty of medicine Comenius University in University Hospital Bratislava – Old Town from 1864 to 2014

In 2014 it was 150 years since Department of Psychiatry was established in the County Hospital of Bratislava. Department (Dept.) for mentally ill was initially a part of Department of Internal Medicine and was lead by the consultant Dr. G. Pávai – Vajna. In 1891 it became an independent Dept. for Mentally ill. Under the leadership of Dr. J. Fisher there was further progress and development by recognition of many different psychiatric issues and introducing forensic and paediatric psychiatry and recognition of alcoholism. Dr. Fischer started education of psychiatrists and created psychiatric units. In 1919 Dept. of Psychiatry was well established.

The important landmark in founding Slovak Psychiatry was the establishment of The Czechoslovak State University (later called Comenius University) with Faculty of Medicine. Neuropsychiatric Department of the Faculty of Medicine started its function on 29th September 1919 under the lead of Professor MUDr. Z. Mysliveček and other Czech Professors MUDr. M. Křivý and

Krákorom budovali kliniku do roku 1939. Okrem klinickej praxe zabezpečovali aj pedagogicko-výchovnú a vedecko-výskumnú činnosť. V období Slovenského štátu neuropsychiatrickú kliniku viedol MUDr. K. Matulay, prvý slovenský profesor psychiatrie. Počas jeho pôsobenia sa presadili niektoré radikálne zmeny v ošetrovaní chorých a zaviedli sa nové liečebné postupy. K odčleneniu psychiatrickej kliniky od neurologickej došlo v roku 1950. Jej vedenie prevzal profesor MUDr. E. Guensberger, DrSc. a uviedol do praxe psychopatologickú školu. V liečbe psychických porúch sa v danom období využívala farmakoterapia, konvulzívna liečba, podporná psychoterapia a hypnóza. Vo vzdelávaní študentov medicíny presadil výučbu lekárskej psychológie ako voliteľného, neskôr povinného predmetu. V rokoch 1977–89 bol prednostom psychiatrickej kliniky prof. MUDr. J. Molčan, DrSc., zakladateľ psychofarmakológie a spoluzakladateľ psychiatrickej sexuológie na Slovensku. Snahu o vytvorenie stálych pracovných skupín pri riešení výskumných úloh zaviedol ďalší z prednostov kliniky, doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc. Neskôr vo vedení kliniky pôsobili profesori MUDr. I. Žucha, CSc., a MUDr. V. Novotný, CSc., ktorí pokračovali v snahách svojich predchodcov nielen v klinickej praxi, ale aj vo vedecko-výskumnej a pedagogicko-výchovnej oblasti. Príspevok podrobnejšie mapuje proces budovania psychiatrického oddelenia, neskôr psychiatrickej kliniky, zameranie jej činnosti a prínos pre rozvoj slovenskej psychiatrie. Zároveň prináša aj súčasný stav a smerovanie pracoviska.

Kľúčové slová: história, klinická prax, Neuropsychiatrická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, obdobie 19. a 20. storočia, Psychiatrické oddelenie Krajskej nemocnice v Bratislave, Psychiatrická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, vzdelávanie.

MUDr. S. Krákora. They developed the department further until 1939. Apart of clinical practice they were involved in pedagogic-education and in scientific research. During the Slovak State the Neuropsychiatric Department was lead by MUDr. Prof. K. Matulay, first Slovak Professor of Psychiatry. There were radical changes and new advances in psychiatric care. In 1950 they were divided into the Dept. of Psychiatry and the Dept. of Neurology. First Head of Dept. of Psychiatry, Prof. MUDr. E. Guensberger, DrSc., introduced psychopathological school. During that period psychopharmacotherapy, psychotherapy, hypnosis and electroconvulsive therapy were used in the treatment of psychiatric disorders. Medical Psychology was introduced in curriculum for medical students, later as a compulsory subject. During the years 1977–89 the Head of Dept. of Psychiatry was Prof. MUDr. J. Molčan DrSc. – founder of slovak psychopharmacology and co-founder of Slovak psychiatric sexuology. The next head of department was Doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc. He introduced specialised research working groups. Later the Department was managed by professors MUDr. I. Žucha, CSc., and MUDr. V. Novotný, CSc. They continued the work of their predecessors, especially in clinical practice, science and research and in pedagogic- educational spheres. All these contributions maps out the process of developing aims and trends of Slovak Psychiatry and the Dept. of Psychiatry.

Key words: clinical practice, education, history, Department of Psychiatry University Hospital Bratislava, Neuropsychiatric Department of Faculty of Medicine Comenius University Bratislava, period 19th and 20th century, Psychiatric Department of Bratislava County Hospital.

VÝSTAVBA KRAJINSKEJ NEMOCNICE V BRATISLAVE A ZAČIATKY JEJ PÔSOBNIA

V zdravotníckych kruhoch, ale aj v spoločnosti rezonovala od začiatku 19. storočia potreba zriaďovať zdravotnícke zariadenia, ktoré by poskytovali chorým lekársku a chirurgickú pomoc, odborné vyšetrenia a nerušený priebeh liečby.

S výstavbou Krajinskej nemocnice v Bratislave sa začalo v roku 1857 v mestskej štvrti Kvetná dolina (Blumenthal). Staviteľské práce zabezpečila bratislavská firma bratov Feiglerovcov. Budova nemocnice bola postavená v priebehu troch rokov a celkové náklady predstavovali zhruba 285 000 zlatých. Pred samotným otvorením nemocnice bolo potrebné zrealizovať práce spojené s vnútorným zariadením a vybavením jednotlivých pracovísk, zabezpečiť personálne obsadenie a samotný chod nemocnice. Nemocnica sa odovzdala do užívania 14. októbra 1864.¹ Postupne sa vytvorili oddelenia: interné, chirurgické a pôrodnice, kožné a venerické, očné a oddelenie pre duševné choroby. Pôvodná kapacita nemocnice bola 250 postelí. Jej prvým riaditeľom sa stal Dr. Karol Dévan a na jeho pokyn sa ako prvé uviedlo do prevádzky oddelenie pre duševne chorých, umiestnené v suteréne hlavnej budove nemocnice, ktoré bolo súčasťou interného oddelenia.²

V prvých rokoch pôsobenia Krajinskej nemocnice sa riešili viaceré problémy. Pre prevádzku jednotlivých oddelení bolo nutné zabezpečiť dostatočný počet lekárov a ošetrovateľského personálu, technické vybavenie a nevyhnutný materiál, ako aj vykonávanie jednotlivých služieb. Napr. priebežné zásobovanie liekmi poskytoval na základe dohody miestny lekárnik Gerhauser, stravu pre pacientov a personál zabezpečoval miestny hostinský A. Wellisch a drevo na vykurovanie miestností zaistila správa panstva grófa Esterházyho v Čeklísi, terajšie Bernolákovo.^{1,3} Čoskoro po otvorení si Krajinská nemocnica získala dobré meno a stala sa vyhľadávaným zdravotníckym zariadením. V prvom roku svojho pôsobenia poskytla starostlivosť asi 2 000 pacientom, v 80-tych rokoch 19. storočia sa počet zdvojnásobil, v druhom desaťročí 20. storočia stúpil ich priemer na 10 000.² Na vtedajšie pomery moderne vybavená nemocnica s dobrým personálnym obsadením, spolu s Lekársko-prírodovedeckou spoločnosťou a Spolkom lekárov a prírodovedcov sa stala strediskom lekársko-odborného a vedeckého života.⁴

Pôvodná kapacita nemocnice sa už v prvých rokoch ukázala ako nedostačujúca. V priebehu sedemdesiatych rokov 19. storočia sa jej kapacita zvyšovala a v roku 1867, po presťahovaní pôrodnice do samostatného zariadenia na Zochovej ul. predstavovala 385 postelí. Ďalšie zvýšenie kapacity nemocnice sa uskutočnilo v roku 1900, keď sa vybudovali dva pavilóny. Jeden bol určený pre duševne chorých, v druhom pavilóne boli hospitalizovaní pacienti s prenosnými chorobami. Súčasne sa postavil osobitný patologický ústav. Posledné stavebné úpravy sa vykonali v roku 1907, keď sa vybudoval pavilón pre chirurgické oddelenie. Kapacita postelí v tomto období predstavovala 1 000 lôžok a udržala sa aj v ďalšom desaťročí.

Tab. 1. Prehľad riaditeľov Krajinskej nemocnice v Bratislave v rokoch 1984–1919

Meno riaditeľa	Obdobie pôsobenia
Dr. Karol Dévan	1864–1873
Dr. Adolf Hollán	1873–1882
Dr. Karol Kanka	1882–1892
Dr. Jozef Barts	1892–1895
Dr. Jozef Pantocsek	1896–1913
Dr. Matej Dobrovits	1913–1919

(Spracované podľa: Beniak M, Kapusta L, Remišová M, Tichý M. Fakultná nemocnica Bratislava 1864–1989. Bratislava: Alfa; 1989: s. 65)

Postupne sa realizovali viaceré stavebné úpravy. Modernizácia sa týkala aj diagnostických a liečebných postupov, napr. v roku 1898 zásluhou MUDr. Jozefa Pantočeka sa zriadilo röntgenologické laboratórium ako jedno z prvých v Uhorsku.¹

Pôvodný názov Krajinská nemocnica v Bratislave pretrval až do roku 1896, keď bola nemocnica premenovaná na Kráľovskú štátnu nemocnicu a začal sa používať názov – Štátna nemocnica. Od svojho otvorenia až do roku 1918 nemocnica pracovala v rámci pôvodného počtu oddelení. Prehľad riaditeľov nemocnice v rokoch 1864–1919 je uvedený v tab. 1.

ČINNOSŤ PSYCHIATRICKÉHO ODDELENIA V ROKOCH 1864–1919

Oddelenie pre duševne chorých bolo v roku 1864 súčasťou interného oddelenia, ktoré až do roku 1891 organizačne viedol primár Dr. Gabriel Pávai-Vajna. Psychiatrické oddelenie bolo umiestnené v nevyhovujúcich podmienkach v suteréne hlavnej budovy, na ktoré upozorňovali už v prvých rokoch Dr. G. Pávai-Vajna a Dr. Karol Kanka. K čiastočnému riešeniu situácie došlo koncom osemdesiatych rokov 19. storočia, keď sa pre potreby oddelenia získali priestory v susediacom dome (tzv. Prokopov dom). Ukázalo sa však, že ani toto dočasné riešenie neprispelo k zlepšeniu pomerov. Oddelenie pre duševne chorých sa osamostatnilo až v roku 1891 po príchode Dr. Jakuba Fischera, ktorý na stal prvým primárom psychiatrického oddelenia Krajinskej nemocnice.⁵ Poukazoval na nevyhovujúce pomery oddelenia a riešenie situácie videl v zriadení samostatného pavilónu pre duševne chorých, ktorý sa napokon odovzdal do užívania v roku 1900. V suteréne bola stolárska dielňa, psychiatrické oddelenie s kapacitou 150 postelí bolo situované na I. a II. poschodí. Pôvodná kapacita oddelenia sa často prekračovala, pretože počet hospitalizovaných pacientov sa pohyboval okolo 220 a postupne sa zvyšoval. Situácia sa riešila prebudovaním pracovných lekárov a jedálenských miestností, ako aj časti chodieb na nemocničné izby, čím sa vytvorili priestory pre 520 pacientov. V danom období sa na oddelení poskytovala starostlivosť v priemere 470 pacientom.⁶ Preplnenosť vtedajších zariadení pre duševne chorých bola v Uhorsku všeobecným javom. V zmysle zákona z roku 1876 mali byť všetci duševne chorí umiestnení v zdravotníckych zaria-

deniach. Vzhľadom k nedostatku psychiatrických zariadení sa zákon nedal v praxi realizovať. Podľa štatistiky bolo v Uhorsku v 90. rokoch 19. storočia takmer 30 000 duševne chorých a kapacita vtedajších psychiatrických zariadení umožňovala umiestniť iba 7,8 % chorých.⁷ Dr. J. Fischer videl riešenie v dobudovaní siete zdravotníckych zariadení pre duševne chorých, ktorá by vytvorila možnosť umiestniť akútne chorých do liečební a tých psychicky chorých, ktorí sú nebezpeční pre okolie, do zariadení. Zároveň poukázal aj na potrebu odborného vzdelávania psychiatrov. Na lekárske fakultách sa v danom období síce psychiatria vyučovala, ale nebola povinným predmetom na štátnej skúške.⁷

Prínos Dr. Fischera pre rozvoj psychiatrie spočíval aj v prezentovaní psychiatrickej problematiky na pôde bratislavského lekársko-prírodovedného spolku.⁸ Vo svojich vystúpeniach demonštroval pacientov s rôznymi diagnózami. Prednášal o alkoholizme, bol členom medzinárodného hnutia rádu Dobrých templárov, ktorý propagoval úplnú abstinenciu. S lekárom Ludovítom Kovátsom a s podporou mestskej rady v Bratislave založil v roku 1910 protialkoholické sanatórium. Pozornosť venoval aj súdnej psychiatrii, zdôrazňoval potrebu zaviesť do praxe odborné psychiatrické vyšetrenie každého páchatela vážnejšieho trestného činu. Ako tajomník Spolku bratislavských lekárov a prírodovedcov spracoval jeho dejiny.⁵

Odborné zameranie Krajinskej nemocnice vymedzovali stanovy, ktoré obsahovali popis činnosti všetkých zdravotníckych pracovníkov i ostatných zamestnancov nemocnice. Stanovy boli záväzné aj pre psychiatrické oddelenie. Podľa stanov priamy odborný dohľad nad liečbou pacientov vykonával primár psychiatrického oddelenia, iba v sporných prípadoch sa na konzultáciu prizýval riaditeľ nemocnice. Odborné vyjadrenie primára oddelenia sa vyžadovalo aj pri prepúšťaní pacientov. Porady primárov jednotlivých oddelení podľa potreby zvolával riaditeľ nemocnice. Primárom oddelení prislúchala aj zodpovednosť za liečebný postup, ktorý navrhli po podrobnej prehliadke novoprijatého pacienta a stanovení diagnózy. Úlohou sekundárnych lekárov bolo zabezpečiť priebeh liečby a ošetrovania chorých, ako aj vykonávať odborný dohľad nad prácou ošetrovateľského personálu, so súhlasom primára prepúšťať pacientov. V prípade úmrtia pacienta vyplňovali úmrtný list. Do chorobopisu zomretých sa zaznamenal pitevný nález. Pre administratívne potreby riaditeľa nemocnice zostavovali štvrtročné a celoročné výkazy o činnosti oddelenia. Stanovy nemocnice obsahovali aj náplň práce hlavných ošetrovateľov, ktorí boli zodpovední za dodržiavanie liečebných postupov a režimových opatrení u pacientov a vykonávali kontrolnú činnosť nad ošetrovateľským personálom.¹

VZNIK ČESKOSLOVENSKEJ ŠTÁTNEJ UNIVERZITY V BRATISLAVE

Národné zhromaždenie v Prahe schválilo 27. júna 1919 zákon č. 375, ktorým sa v Bratislave zriadila Československá štátna univerzita. Zákon nadobudol platnosť 11. júla a v novembri 1919 bola univerzita premenovaná na Univerzitu Komenského (UK). Lekárska fakulta (LF) bola zriadená ako

prvá a jej činnosť rozvinuli českí profesori, ktorí boli menovaní 31. 7. 1919 prezidentom Československej republiky (ČSR) pre potreby UK. Do správy Lekárskej fakulty Československej štátnej univerzity prešli kliniky a ústavy Alžbetínskej univerzity, súčasne vznikali aj nové pracoviská. Názov nemocnice sa zmenil na Československú štátnu univerzitnú nemocnicu, ktorá v danom období pozostávala zo 7 kliník (internej, chirurgickej, psychiatrickej, oftalmologickej, dermatologicko-venerologickej, gynekologickej a detskej) a prosektúry. Celkovú kapacitu nemocnice tvorilo 818 postelí. V tomto období pracovalo v nemocnici 38 lekárov a 325 osôb ďalších kategórií. Patrili k nim úradníci, lekárnici, podúradníci, definitívni pomocní zriadení, posluhovačky, pračky, pomocní pracovníci, ošetrovateľský personál.²

ZRIADENIE NEUROPSYCHIATRICKEJ KLINIKY LF UK

Činnosť psychiatrickej kliniky sa v nasledujúcom období rozvíjala v rámci Neuropsychiatrickej kliniky Lekárskej fakulty, ktorá bola zriadená v areáli dnešnej Univerzitnej nemocnice na Mickiewiczovej ul. č. 13. Jej vedenie prevzal profesor psychiatrie a neurológie MUDr. Zdenek Mysliveček. V tomto období bola jedinou psychiatrickou klinikou na Slovensku s počtom 119 postelí.⁹ Názov spoločného pracoviska psychiatrie a neurológie v jednotlivých historických dokumentoch nie je jednotný, napr. už v prvom dokumente, ktorý vymedzoval priebeh výučby na LF UK v Bratislave v školskom roku 1919/20,¹⁰ sa na s. 2 uvádza názov *Klinika psychiatrická a neurologická*, na s. 3 *Klinika nemocí nervových a duševných*, na s. 5 *Psychiatrická a neurologická klinika*.

Stav univerzitnej nemocnice v čase jej prevzatia nezodpovedal potrebám nemocnice fakultného typu. Pôvodné plány úprav v súvislosti so zriadením Alžbetínskej univerzity v roku 1912 sa však nezrealizovali. Rovnako nevyhovujúci bol aj stav jednotlivých kliník a oddelení. Vyplýval z odmietavého postoja profesorov Alžbetínskej univerzity s jej prechodom do rúk novej československej univerzity. Niektorí dokonca považovali najcennejšie klinické zariadenie, knižnice a iné hodnoty za svoj osobný majetok, ktorý si pri odchode zobrali.²

NEUROPSYCHIATRICKÁ KLINIKA V ROKOCH 1919–1939

Profesor Zdeněk Mysliveček – prvý prednosta kliniky

Profesor MUDr. Z. Mysliveček bol poverený vedením kliniky 29. 9. 1919.¹¹ Práca na klinike bola náročná, čo vyznieva aj z jeho spomienok z roku 1925. V prvých rokoch sa celkový počet chorých pohyboval priemerne okolo 190, niekedy dosiahol až 201 pacientov. Klinika sa delila na nervové a psychiatrické oddelenie. Z celkového počtu pacientov pripadalo 40 chorých na nervové oddele-

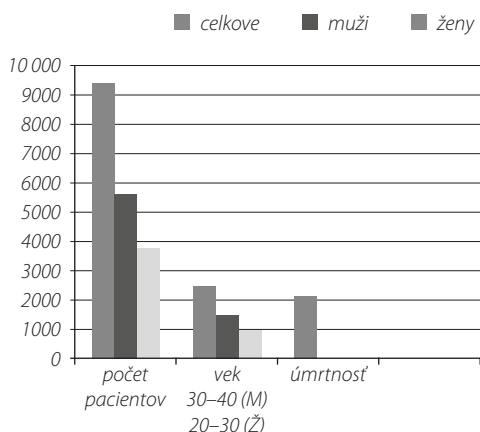

Obr. 1 **Profesor MUDr. Z. Mysliveček.**

Zdroj: <http://psychiatrie.lf1.cuni.cz/file/5840/Myslive%C4%8Dek.jpg>

nie, ktoré viedol jeden asistent. Psychiatrické oddelenie pozostávalo z mužskej a ženskej časti, ktoré viedli dvaja asistenti a dvaja sekundári. Na jedného lekára tak denne pripadalo až 40 pacientov. Lekári okrem vykonávania povinností na klinike zabezpečovali ambulantnú starostlivosť, podieľali sa na plnení pedagogicko-výchovných úloh a očakávala sa od nich aj vedecká práca. Mnohí pôsobili v odborných lekárskejších spoločnostiach. Práca na klinike bola špecifická, čo bolo podmienené viacerými faktormi. Bol to predovšetkým charakter psychických porúch, obmedzené možnosti zamestnávania žien na psychiatrických pracoviskách, nedostatok stredného zdravotníckeho personálu, nedostatok odborného personálu pre vykonávanie biologických, chemických a histologických vyšetrení. Preto lekári často vykonávali aj ošetrovateľské činnosti.²

Významným prínosom pre klinickú prax bolo zriadenie Afilovaného polosúkromného ústavu pre chronických psychiatrických pacientov v Pezinku v roku 1925. Ústav bol zriadený v bývalých kúpeľoch s celkovým počtom

Graf 1. **Štatistický prehľad hospitalizovaných pacientov na Psychiatrickej klinike v rokoch 1898–1928**

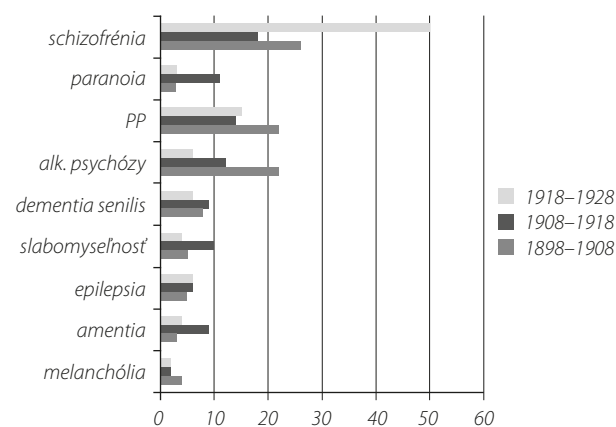
(Spracované podľa: Wagnerová H. Tridsaťročná štatistika bratislavského ústavu pre choromyselných. Bratislavské lekárske listy, 1928, 9: 552–554.)

100 lôžok. Neskôr sa rozširoval a v roku 1936 dosiahol kapacitu 175 postelí. Zriadenie ústavu zlepšilo situáciu na klinike a vytvorilo lepšie podmienky pre poskytovanie starostlivosti pacientom v akútnych štádiách psychických porúch. K ďalším pracoviskám, ktoré vznikli z iniciatívy profesora Z. Myslivečka, patrili psychiatrické oddelenia v Trenčíne a v Levoči.¹²

O činnosti psychiatrického oddelenia a neskôr kliniky prináša zaujímavú analýzu štúdia MUDr. H. Wagnerovej-Hatrikovej, ktorá bola vedúcou neurochemického laboratória. V práci podáva prehľad o počte lôžok z obdobia rokov 1898–1928. Po vzniku Alžbetínskej univerzity sa kapacita ústavu podstatne zredukovala kvôli zriadeniu internej a chirurgickej kliniky. Až nárast psychických porúch po prvej svetovej vojne prinútil zodpovedných k zvýšeniu počtu lôžok na klinike a k zriadeniu Afilovaného ústavu v Pezinku. V hodnotenom období bolo hospitalizovaných viac ako 9 000 pacientov z celého Slovenska. Najviac zastúpenú skupinu (25%) tvorili muži vo veku 30 až 40 rokov a ženy vo veku 20–30 rokov. Z Bratislavy to bola len malá časť, približne 30–40 pacientov ročne. Veková kategória pacientov starších ako 60 rokov tvorila len necelých 19%. Úmrtnosť bola pomerne vysoká, predstavovala 23%. V rokoch 1914–1919 vzrástla až na 47%.¹³ Celkový prehľad hospitalizovaných pacientov približuje graf 1.

K najčastejším psychickým poruchám patrili psychózy (schizofrenická, alkoholické) a progresívna paralýza. O relatívnom náraste pacientov hospitalizovaných s diagnózou schizofrenie v Anglicku aj v Bavorsku referoval E. Kreapelin ešte pred prvou svetovou vojnou. Tento jav pravdepodobne aj u nás súvisel hlavne s nárastom počtu obyvateľov. Menej nápadná melanchólia nevykazovala skoro žiadnu dynamiku. Progresívna paralýza ostávala stále medzi najčastejšími ochoreniami. Uvedené skutočnosti približuje graf 2.

Pacienti s progresívnou paralýzou patrili až do roku 1945 k najčastejšie hospitalizovaným, tvorili 25–30% všetkých hospitalizácií. V období rokov 1919–1930 sa zrealizovali opakované depistážne „výjazdy“ lekárov bratislavskej kliniky do lokalít podozrivých z rozšírenia syfilisu. Podozrenia sa nepotvrdili, zistil sa však výskyt alkoholizmu. V liečbe progresívnej paralýzy sa do roku 1945 použí-

Graf 2. **Štatistický prehľad výskytu psychických porúch na Psychiatrickej klinike v rokoch 1898–1928**

(Spracované podľa: Wagnerová H. Tridsaťročná štatistika bratislavského ústavu pre choromyselných. Bratislavské lekárske listy, 1928, 9: 552–554.)

vala pyretoterapia, podstatou ktorej bola intramuskulárna alebo intravenózna aplikácia citrátovej krvi ľudí chorých na maláriu, čo viedlo k spomaleniu progresie ochorenia.¹⁴ Po roku 1945 na psychiatrickej klinike ako prví použili v liečbe penicilín z amerických zásob medzinárodnej organizácie UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Začiatkom 60. rokov 20. storočia zomierali „poslední“ paralytici. V súčasnosti ide o zriedkavé ochorenie, ktoré prebieha pod rôznymi klinickými obrazmi demencie.¹⁵

Neuropsychiatrická klinika zabezpečovala aj pedagogickú činnosť. Výučbe *psychiatrie* sa venoval predovšetkým profesor Mysliveček. V prvých dvoch rokoch sa realizovala iba prednášková činnosť s 5 hodinovou týždennou dotáciou v zimnom aj v letnom semestri. Podľa uvedenia v *Zozname prednášok* nebol presnejšie vymedzený jej obsah, iba časový údaj a miesto realizácie. Prednášky boli rozvrhnuté do troch dní: pondelok, streda, piatok od: „1 ½ do ¾ 3 hod. popol. bez akademickj čtvrti. Platí za 5 hodín“¹⁰ a prebiehali v českom jazyku. *Od školského roku 1921/22* nastali zmeny v koncepcii výučby psychiatrie. Na podnet profesora Myslivečka sa okrem prednáškovj činnosti celková výučba posilnila o 2 hodiny praktickj cvičení „*praktické cvičenia diagnostické*“. Výučba prebiehala v sobotu od 4–6 hod. popol. na Klinike psychiatrickej a neurologickej. Bola určená „*pre poslucháčov, ktorí už poslúchali klinické prednášky/kolégium o nervovjch a duševnjch chorobách, resp. ktorí absolvovali klinickú psychiatriu*“.¹⁶ Praktickú výučbu zabezpečovali asistenti. Zmenou v obsahu výučby v letnom semestri 1921/22 bolo zaradenie predmetu „*Vybrané kapitoly z pathologickej psychologie s demonstraciami*“ s 1 hodinovou týždennou dotáciou „*dla úmluvy*“. Výučba mala praktické zameranie a bola založená na demonštrácii prípadov a kauzistik. Zaradenie uvedeného predmetu v študijnom programe v ďalšjch školskjch rokoch absentovalo.¹⁶ *V študijnjch rokoch 1922/23–1929/30* výučba psychiatrie pozostávala z prednáškovj činnosti a z praktickjch cvičení, ktorjch hodinová dotácia sa nezmenila. Zmeny sa týkali iba názvu prednášok a praktickjch cvičení. Prednášky naďalej zabezpečoval profesor Z. Mysliveček, praktické cvičenia asistenti. V poslednom školskom roku (1929/30) pôsobenia profesora Z. Myslivečka na klinike došlo k posilneniu praktickej výučby zameranej na diagnostiku chorôb duševnjch a nervovjch v 2 hodinovej týždennj dotácii, ktorú vykonával súkromný docent MUDr. Miroslav Křivj. Od školského roku 1924/25 klinika zabezpečovala aj výučbu predmetu „*Psychiatria pre právnikov*“ v 2 hodinovej týždennj dotácii.¹⁷

Profesor Z. Mysliveček sa v svojej vedeckj práci venoval prevažne morfológii centrálneho a periférneho nervstva, problémom neuropatológie, neurohistológie a psychiatrie. Zastával názor, že lekár má ovládať a disponovať aj vedomosťami z psychiatrie, ktoré budú východiskom jeho psychologického prístupu k chorjch. Zároveň odporúčal využitie psychoterapie v práci lekára. Bol autorom a spoluautorom viac ako 130 štúdií a odbornjch článkov publikovanjch v domácjch a zahraničnjch vedeckjch periodikách. Podieľal sa na založení Bratislavskjch lekárskjch listov a v rokoch 1922–30 bol členom redakčnej rady. Pôsobil ako súdny znalec pre psychiatriu.¹¹ Na Psychiatrickej a neurologickej klinike LF UK v Bratislave pôsobil do roku 1930.

Vedenie kliniky profesorom MUDr. Miroslavom Křivj

Profesor MUDr. M. Křivj bol dekrétom z 11. 7. 1930 Č. j. 80261/30-IV-4 dočasne poverený vedením kliniky, suplovaním prednášok z psychiatrie a neurológie a naďalej zabezpečoval praktické cvičenia, ktorjch hodinová dotácia sa nezmenila.¹⁸ Zároveň bol poverený aj výučbou súdnej psychiatrie pre právnikov pre nasledujúce študijné roky. Doc. M. Křivj bol menovaný mimoriadnym profesorom psychiatrie a neurológie prezidentom ČSR na základe rozhodnutia z 28. 2. 1933 a 13. 8. 1936 riadnym profesorom chorôb nervovjch a duševnjch.¹⁸ Vo vedecko-výskumnej práci sa venoval neurológii. Zaoberal sa autonómnou činnosťou miechy a Parkinsonovjch syndrómom. Na klinike vytvoril likvorologické laboratórium a publikoval práce o novjch metódach vyšetrenia likvoru. Prvú prednášal o progresivnjch vyšetrovacjch metódach ako boli pneumoencefalografia, ventrikulografia, arteriografia. Venoval sa aj systematickému prieskumu slabomyseľnosti vo viacerjch okresoch Slovenska.² Bol autorom vyše 40 štúdií uverejnenjch v odbornjch časopisoch. Pôsobil ako člen súdnej lekárskej rady vrchného súdu v Bratislave a stály súdny znalec psychiatrie.¹⁸

Vedenie kliniky profesorom MUDr. Stanislavom Krákorom

MUDr. S. Krákora od roku 1922 ako asistent zabezpečoval praktickú výučbu psychiatrie až do roku 1937.¹⁹ Podieľal sa aj na výučbe predmetov *Klinika a terapia neuróz a Vybrané kapitoly z neurológie a psychiatrie*.²⁰ Po odchode profesora M. Křivého bol v školskom roku 1937/38 dekrétom z 15. 9. 1937 poverený konaním prednášok a cvičení z psychiatrie a neurológie a vedením kliniky. Rozhodnutím Ministerstva školstva a národnej osvety (MŠaNO) bol poverený aj mimoriadnym examinátorom.¹⁹ V školskom roku 1938/39 sa výučba zúžila iba na zabezpečenie prednášok z predmetu *Choroby nervové a duševné* v 5 hodinovej dotácii týždenne, praktická výučba nebola do študijného programu zaradená.²⁰

Profesor Krákora bol autorom odbornjch štúdií a článkov publikovanjch najmä v Bratislavskjch lekárskjch listoch. Jeho pôsobenie na klinike sa ukončilo 31. 5. 1939, keď rozhodnutím MŠaNO Slovenskej krajiny v Bratislave č. 142.684/39-IV. zo 14. 5. 1939 bol ako zamestnanec českej národnosti zbavený služieb Slovenskému štátu.¹⁹

NEUROPSYCHIATRICKÁ KLINIKA V ROKOCH 1939–1950

Karol Matulay – prvý slovenský profesor psychiatrie

MUDr. Karol Matulay pracoval na klinike už krátko po promócii, od roku 1932 ako neplatený sekundár. V tomto roku vyšlo vládne nariadenie č. 39/1932, ktorjch sa zaviedol titul odborný lekár v štyroch skupinách odbo-

Obr. 2 **Profesor MUDr. K. Matulay**

Zdroj: Tichý M, Sedláčková E. Prof. MUDr. K. Matulay. Nestor slovenskej psychiatrie a neurológie. Bratislava: JUG; 1996: 3

rov. Choroby nervové a duševné patrili do prvej skupiny. Titul vyjadroval spôsobilosť lekára na základe absolvovania špecializovanej prípravy, ktorá trvala 3–5 rokov a prebiehala na klinikách, ústavoch a oddeleniach nemocníc. Klinika psychiatrická a neurologická mala pre školenie lekárov výnimočné postavenie.

MUDr. K. Matulay po absolvovaní vojenskej služby (1934) dostal na klinike miesto asistenta, čo sa v tých časoch nepovažovalo za lukratívne, pretože nebolo adekvátne finančne ohodnotené (*prítom zodpovednosť bola veľká, povinností mnoho a finančná odmena doslova žobrácka*). Pôvodne chcel byť neurochirurgom. Zložitost' cesty k tejto špecializácii vystihuje jeho otázka, ktorú po roku svojho pôsobenia na neuropsychiatrickej a súčasne aj chirurgickej klinike adresoval doc. K. Čárskemu: „Aká by bola možnosť dostať sa z toho rekta vyššie?“ Nakoniec si vybral neuropsychiatriu. V odbore psychiatria a neurológia habilitoval v roku 1939 prácou „Priamy postoj u človeka“, v ktorej riešil otázky vývojovej neurofyziológie.²¹

V dôsledku politických zmien v roku 1938 došlo k zmenám na univerzite a fakulte. V januári 1939 sa Univerzita Komenského premenovala na Slovenskú univerzi-

tu. Doc. K. Matulay bol v roku 1939 poverený vedením neuropsychiatrickej kliniky. Dňa 22. 4. 1942 bol menovaný za prvého slovenského profesora v odbore psychiatria.²¹ Vo funkcii prednostu kliniky urobil niektoré radikálne zmeny v starostlivosti o duševne chorých. Zrušil cely a v tom čase obvyklé pasívne opatrovanie nahradil aktívnou duševnou terapiou, ktorú postupne zaviedol aj v psychiatrickej liečebni v Pezinku.²² Profesor Matulay, ešte ako asistent kliniky, prvý v ČSR v roku 1934 robil cerebrálnu angiografiu a praktikoval pyroterapiu.²³ Veľké úsilie venoval liečbe psychóz. Zaslúžil sa o zavedenie nových spôsobov liečenia duševných chorôb kardiazolovými a inzulínovými šokmi. V roku 1940 zorganizoval na Ústave fyziky LF UK zhotovenie prototypu a následne prvých prístrojov na elektrokonvulzívnu liečbu. Jeho zásluhou sa v roku 1943 na klinike založilo röntgenové laboratórium.²²

V danom období boli aj naďalej na klinike hospitalizovaní neurologickí a psychiatrickí pacienti spoločne. Z hľadiska sociálneho postavenia boli rozdelení do troch tried. Prvú triedu tvorili najbohatší, druhú triedu stredná vrstva, do tretej triedy patrili robotníci, roľníci a čiastočne aj inteligencia. Kapacita psychiatrickej kliniky v roku 1945 predstavovala 130 postelí. Pacientom sa poskytovala ambulantná a ústavná starostlivosť. Počet ošetrovaných pacientov je uvedený v tab. 2.

Významný prínos profesora Matulaya bol aj v pedagogickej oblasti. Pre pedagogické účely zriadil cerebrálnu zbierku (*obsahovala mozog senilnej demencie, schizofrenický mozog, mozog s atrofiou, detský mikrocefalický mozog*). Ako prednosta kliniky prednášal psychiatriu a neurológiu. Prednášky z psychiatrie navštevovali aj právnici. Na prednáške sa vždy demonštroval pacient. V rámci názorného výkladu sa objasnila anamnéza a následne pokračoval rozhovor profesora s pacientom, počas ktorého poukazyval na najdôležitejšie psychopatologické znaky.

Vo vedeckej činnosti sa orientoval na pyroterapiu, v začiatkoch svojej praxe na diagnostiku tumorov mozgu a miechy, problematike epilepsie sa však venoval počas celej profesionálnej činnosti. Metódu autogénneho tréningu modifikoval pre potreby neuropsychiatrickej kliniky, často ju aplikoval a propagoval. Výsledkom jeho vedeckej činnosti sú viaceré štúdie a práce: *Choroby duševné a nervové na Slovensku, Cvičná terapia nervových porúch, Liečenie duševných chorôb elektrickým šokom*, ktoré publikoval počas pôsobenia na LF UK v Bratislave. Z funkcie prednostu bol v máji 1945 odvolaný bez uvedenia dôvodov a v roku 1946 prepustený.²¹ Po jeho odchode vedenie Neuropsychiatrickej kliniky prevzal až do roku 1950 profesor MUDr. J. Černáček.

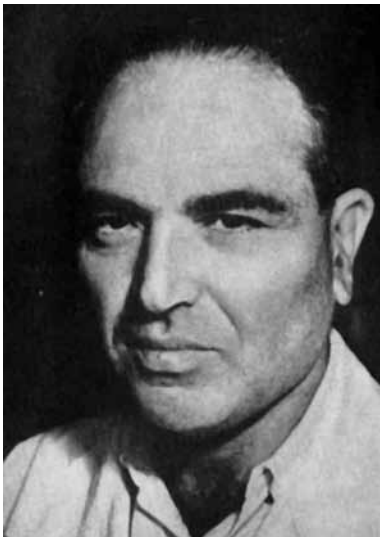
PSYCHIATRICKÁ KLINIKA FAKULTNEJ NEMOCNICE V ROKOCH 1950–1989

V roku 1950 sa spoločné pracovisko rozdelilo na samostatnú Neurologickú a Psychiatrickú kliniku. Prvé štvrtstoročie existencie samostatnej psychiatrickej kliniky je spojené s menom *profesora MUDr. Ernesta Guensbergera, DrSc.*, jej prvého prednostu. Škola profesora Guensberge-

Tab. 2. **Prehľad ošetrovaných pacientov na Psychiatrickej klinike v Bratislave v rokoch 1939–1945**

Rok	Ambulancia	Hospitalizácia	Pohlavie	
			Muži	Ženy
1939	847	808	400	408
1940	1319	1091	539	552
1941	1182	1154	592	562
1942	992	1079	527	552
1943	2502	1333	653	680
1944	2373	930	447	483
1945	1285	1120	621	499

(Spracované podľa: Beniak M, Kapusta L, Remišová M, Tichý M. Fakultná nemocnica Bratislava 1864–1989. Bratislava: Alfa; 1989: s. 78)

Obr. 3 **Profesor MUDr. E. Guensberger, DrSc.**

Zdroj: Archív Psychiatrickej kliniky Lekárskej fakulty UK a UN v Bratislave.

ra sa do povedomia zapísala ako psychopatologická. Zaviedol pojmy ako napr. produktívny/neproduktívny autizmus, širší pojem idiognózie (podobne ako K. Jaspers), jednotlivé stupne kvalitatívnych porúch vedomia. K poruchám idiognózie zaradil intrapsychické a motorické halucinácie. Kládol dôraz na klinické pozorovanie. Termín psychopatologický rozbor (funkčná analýza) sa používa dodnes. Jeho odborné a vedecké témy boli podstatne širšie – patrili k nim napr. aj klinická neurofyzológia (elektronystagmografia – psychooptický reflex) a psychoterapia.

Podľa vyjadrenia poslucháčov prednášal zložito, ale atraktivitu prednášok udržal vďaka zaujímavým demonštráciám pacientov. V roku 1957 začal s voliteľnými a od roku 1974 s riadnymi prednáškami z Lekárskej psychológie a zaslúžil sa o zaradenie tohto predmetu aj do programu špecializačnej prípravy v odbore Psychiatria v Československu.²⁴ Väčšina prvých spolupracovníkov, ktorí sa podieľali na rozvoji odboru, z rôznych dôvodov z kliniky odišla. Vytvorili vlastné školy, ale kontakty s klinikou neprerušili. Spomeňme napr. profesorov: A. Janíka (Praha), J. Pogádyho (Pezinok), J. Masáryka (Viedeň), V. Zikmunda (Slovenská akadémia vied, Bratislava), P. Fedora/Freyberga (Švédsko), G. Dobrotku (Filozofická fakulta UK, Bratislava), O. Tesařovú, (Slovenská zdravotnícka univerzita, Bratislava) alebo primárov I. Töröka (Psychiatrická liečebňa Veľké Leváre), K. Turčeka (Denné sanatórium Dúbravka, Psychiatrická nemocnica Pezinok). Bol zakladateľom medzinárodných psychopatologických sympózií v Smoleniciach a Dunajských sympózií.

V liečbe psychických porúch sa postupne rozširovali možnosti psychofarmakoterapie. Barbituráty, skopolamín, rezerpín, bromidy, ópiová tinktúra a amfetamín boli postupne nahradené prvými neuroleptikami, antidepresívami a benzodiazepínovými anxiolytikami. Amfetamín sa ešte používal v modifikovanej elektrokonvulzívnej liečbe. Do konca 70-tych rokov 19. storočia sa postupne upustilo od inzulínovej komatóznej liečby. Dôvodom boli nežiaduce účinky a súčasne dostupnosť bezpečnejších liečebných postupov. Z iných metód boli v porovnaní s dnešnou dobou viac využívané hypnóza a larvovaná psychoterapia.

V roku 1977 sa ďalším prednostom stal biologicky orientovaný psychiater – profesor MUDr. Ján Molčan, DrSc. Do povedomia československej aj zahraničnej psychiatrie sa zapísal ako zakladateľ slovenskej klinickej psychofarmakológie. Na Slovensku zaviedol do liečby soli lítia vrátane monitorovania hladín lítémie. Stál na začiatku klinických skúšaní psychofarmák a vytvoreni dispensárnej psychofarmakologickej ambulancie na klinike. Aj preto ťažko niesol zrušenie biochemického laboratória, zásah, ktorý negatívne poznamenal vývoj biologicky orientovaného výskumu na klinike. Menej známe je, že profesor J. Molčan sa zaslúžil o zavedenie modifikovanej elektrokonvulzívnej liečby (v celkovej anestézii a myorelaxácii), ale aj o rozvoj rehabilitácie na Slovensku. Na klinike vytvoril denný psychiatrický stacionár pre psychózy, ako prvý na Slovensku. Bol propagátorom telefonických liniek dôvery. Patril k iniciátorom medzinárodných psychofarmakologických sympózií v Smoleniciach, medziklinických stretnutí s českými a moravskými klinikami a k zakladateľom psychiatrickej sexuológie na Slovensku.² V špecializačnej príprave v odbore psychiatria pokračoval v neuropsychiatrickom profile vzdelávania. Bol predsedom odborovej komisie *Psychiatria* na Ministerstve zdravotníctva Slovenskej republiky, a tak stál pri vzniku grantového systému financovania výskumu v zdravotníctve. Podstatne zlepšil pracovné podmienky na klinike. Prestavbou povalových priestorov nad psychiatrickou klinikou, ktorú zorganizoval s MUDr. M. Koníkovou, sme získali pracovne, pedagogické priestory, vyšetrovne. V komunikácii s profesorom J. Molčanom bolo dobré nezdržiať sa zložitými úvodmi. Jeho tradičné oslovenie: „Miláčik, tak ako ..áno, nie alebo neviem“ nás naučilo ísť priamo k veci.

PSYCHIATRICKÁ KLINIKA FAKULTNEJ NEMOCNICE A UNIVERZITNEJ NEMOCNICE V ROKOCH 1990–2014

Po nástupe *docenta MUDr. Eduarda Kolibáša, CSc.*, do funkcie prednostu kliniky v roku 1990 sa začali formovať stále pracovné skupiny s užším odborným a výskumným zameraním, vedené skúsenými pracovníkmi kliniky. Pod ich vedením „dozrela“ dnešná generácia odborníkov. S menom profesora I. Žuchu sa spája rozvoj metodológie psychiatrického výskumu, psychoterapie a poznatkov o psychoreaktívnych poruchách. Docent J. Fleischer zostal uznávanou autoritou v oblasti klinickej psychopatológie a forennej psychiatrie, profesor V. Novotný v oblasti závislostí. Docentka T. Čaplová je odborníčkou v oblasti sociálnej psychiatrie. Docent E. Kolibáš sa stal koordinátorom a garantom tém týkajúcich sa demencií, elektrofyziologických metód v psychiatrii, závislostí a tém forennej psychiatrických. Výsledkom jeho systematického úsilia a podpory vedenia nemocnice bola modernizácia elektrofyziologického laboratória, zriadenie jednotky intenzívnej psychiatrickej starostlivosti a oddelenia pre poruchy príjmu potravy. Lôžkový fond počas jeho vedenia tvorilo 120 lôžok. Do farmakoterapie boli zaradené nové skupiny aj formy psychofarmák. Mnohé z nich boli predmetom predregistračných sledovaní na klinike. Samostatnou ka-

Obr. 4 **Profesor MUDr. I. Žucha, CSc.**

Zdroj: Archív UK: Zbierka fotografií, Akcie a významné udalosti na UK, autor fotografie neznámy.

pitou by mohol byť rozsah pedagogickej práce. Od roku 1993 sa pregraduálne vzdelávanie v študijných programoch všeobecné a zubné lekárstvo na LF rozšírilo o anglickú výučbu. Zároveň pokračovala výučba *psychiatrie a foreznej psychiatrie* na iných fakultách UK a na Akadémii policajného zboru.²⁵ Docent E. Kolibáš bol editorom a spoluautorom nových a aktualizovaných učebníc pregraduálnej aj postgraduálnej výučby predmetov *psychiatria a drogy a drogové závislosti*. S jeho iniciatívou je spojené zavedenie počítačov a získavanie počítačovej gramotnosti na klinike. Oblíbeným motivačným komentárom docenta Kolibáša na ukončenie aktuálnych úloh a drobné upozornenie na tie budúce bolo: „Keď toto prehrmá, tak...“. Zavedenie systémového princípu do práce a výchova generácie otužilejšej voči zmenám vytvorilo dobré predpoklady na „fungovanie“ kliniky v časoch budúcich.

V nasledujúcom období od roku 1997 bol prednostom kliniky *profesor MUDr. Ivan Žucha, CSc.* – neurológ, psychiater, forezný psychiater, psychoterapeut, spisovateľ. V zložitosti bol výstižný, pre mnohých z nás nedostihnuteľný vo väčšine oblastí jeho záujmov. Tvoril hravo a rád, bol zvedavý, zaujímal ho jednotlivosti aj celky z medicíny, kognitívnych vied, filozofie. Dvestoštyridsať vedeckých a odborných a množstvo esejistických textov je toho dôkazom.²⁶

Vyhýbal sa styku s byrokraciou a formalizmom. Podporoval každú snahu spolupracovníkov, sám neponúkal radu, očakával iniciatívu. Na klinike pokračovali odborné a vedecké témy a výučba s postupne narastajúcim počtom poslucháčov LF UK.

V roku 2001 „štafetu“ vedenia kliniky prevzal *profesor MUDr. Vladimír Novotný, CSc.* – psychiater, adiktológ, forezný psychiater, psychofarmakológ. Prešiel si všetky „pozície“ na klinike, bol vzdelaný „renesančný“ psychiater a skúsený klinik. Ako prednosta poznal „svoju“ kliniku a rozvážne ju riadil. Jeho poctivý a vecný pohľad na každodennú realitu nás často ochránil v zmätených a nepokojných časoch. Pomáhal mu iste aj jeho príslovečný zmysel pre humor. Obnovil medziklinickú spoluprácu s českými a moravskými psychiatrickými pracoviskami. K predchádzajúcim výskumným odborným témam pribudli nové vedecké projekty, na mnohých profesor V. Novotný aj sám

spolupracoval. Výsledkom boli prvé epidemiologické štúdie depresie, úzkostných porúch a závislostí na Slovensku realizované v spolupráci s doc. J. Pečeňákom, prof. A. Heretikom st., doc. A. Heretikom ml. a doc. A. Ritomským. K ďalším patrili štúdie návykových látok u vysokoškolákov, ktoré vznikli v spoluautorstve s doc. E. Kolibášom a MUDr. M. Turčekom, bezpečnosť psychofarmakoterapie v spolupráci s doc. V. Kořínkovou a doc. J. Pečeňákom, rovnako aj analýza páchatelov násilných trestných činov, na ktorej participoval prof. A. Heretikom st. Do pregraduálnej výučby na LFUK pribudli diplomové práce a od roku 2008 oddelenie foreznej psychiatrie. V tomto roku získala Psychiatrická klinika LF UK aj akreditáciu na výučbu v špecializačnej príprave programu psychiatria.

Akademická „zostava“ kliniky: 2 profesori, 4 docenti, 6 odborní asistenti, predstavovala dobré personálne predpoklady na plnenie pedagogických povinností vrátane aktualizácie učebníc, ale aj pre vedeckú a publikačnú činnosť. Profesor V. Novotný k nej bezpochyby prispel svojimi viac ako 380 vedeckými a odbornými publikáciami a 8 monografiami.²⁷

Po nečakanej tragickej smrti profesora V. Novotného v apríli 2012 sa stal prednostom kliniky *doc. MUDr. Ján Pečeňák, CSc.* – pediater, pedopsychiater, psychiater, psychofarmakológ. Ocitol sa spolu s klinikou v neľahkých časoch. Dôvodom bol „pragmatický“ prístup zodpovedných inštitúcií k liečbe, výučbe aj výskumu, ale aj významná redukcia počtu pracovníkov s vyššou pedagogickou kvalifikáciou. Spolu s primárom MUDr. I. Androm, PhD., museli nájsť cestu, ako sa vyrovnaf so stratou oddelenia pre liečbu porúch príjmu potravy, špecializovaného elektrofyziologického laboratória a ako zaistiť plnenie prísnejších zmluvných ukazovateľov hospitalizácie. Všeobecná aj odborná vzdelanosť, vysoká počítačová gramotnosť, dobrá osobná organizovanosť a zaujatosť pomohli a stále pomáhajú docentovi J. Pečeňákovi iniciovať a podporovať aktívnu vedeckú spoluprácu kliniky na národnej úrovni s ústavmi LF UK, UK a SAV (spoločné granty, publikácie...), ako aj na úrovni medzinárodnej. Aktívne vedie kliniku k spolupráci s českými a moravskými psychiatrickými klinikami. V pregraduálnej výučbe sme rozšírili výučbu lekárskej psychológie o komunikáciu s pacientom, prostredníctvom projektov KEGA sme začali s elektronizáciou priamej výučby. Pri súčasnom náraste počtu študentov v jednotlivých študijných programoch, ktorých výučbu zaisťuje naša klinika (713 slovenských a 210 anglických v zimnom, 350 slovenských a 120 anglických

Obr. 5 **Profesor MUDr. V. Novotný, CSc.**

Zdroj: Archív Psychiatrickej kliniky Lekárskej fakulty UK a UN v Bratislave.

v letnom semestri) sa to stalo nevyhnutnosťou. V roku 2012 klinika prešla procesom reakreditácie v špecializačnom programe *Psychiatria*. Stále však nespĺňame podmienky na akreditáciu v medicíne drogových závislostí, v gerontopsychiatrii alebo v psychiatrickej sexuológii. Ďalšie úsilie bude potrebné na doplnenie vyššej pedagogickej kvalifikácie u „strednej“ generácie odborných asistentov. V súčasnosti má Psychiatrická klinika LF UK a UN Bratislava – Staré mesto 44 akútnych, 24 neakútnych lôžok. Denné sanatórium s 15 miestami je vybavené dielňami, miestnosťou na edukáciu a psychoterapiu a telocvičňou. Ambulantná časť pozostáva z príjmovej/konziliárnej časti a z konzultačných ambulancií vrátane falopletyzomografického laboratória (ambulancie pre závislosti a pre dlhodobé psychické poruchy – psychotické/nepsychotické). K priestorovému vybaveniu patria pedagogické miestnosti vrátane prednáškovej, pracovne lekárov, psychológov a sociálneho pracovníka. Máme teda k dispozícii v porovnaní s mnohými klinikami uspokojivé priestory pre pacientov a pedagógov. V diagnostike spolupracujú naši lekári s inými odborníkmi. V liečbe máme dostupné všetky registrované metódy. V profile hospitalizovaných pacientov majú aktuálne najväčšie zastúpenie poruchy z okruhu schizofrénie,

poruchy súvisiace s návykovými látkami (najviac s alkoholom) a afektívne poruchy. Z organických porúch sú najviac zastúpené demencie Alzheimerovského typu a iné organické poruchy, napr. afektívne. Súčasné pravidlá poskytovania neodkladnej zdravotnej pomoci v pohotovostnej službe komplikujú lekárom medicínsky korektné riešenie stavov nekomplikovanej alkoholovej opojnosti.

ZÁVER

Poskytovanie psychiatrickej starostlivosti má, podobne ako v iných odboroch, tímový charakter. Ako uviedol doc. J. Fleischer, CSc. v svojich spomienkach: ... „bratislavskú psychiatriu reprezentujú predovšetkým pacienti. V porovnaní s minulosťou je dnes menej tých s ťažkými prejavmi. Psychiatriu reprezentujú rovnako aj lekári, psychológovia, sestry/ošetrovatelia, ich profesionalita, zaujatosť pre odbor, trpezlivosť a ľudské porozumenie.“²⁸ Pre jej rozvoj a ďalšie smerovanie je rešpektovanie jednotlivých pozícií členov tímu veľmi dôležité, rovnako aj vytváranie priaznivej pracovnej atmosféry a vzájomnej spolupráce s pacientom a jeho rodinou v procese liečby.

LITERATÚRA

1. Bokesová-Uherová M. Dejiny zdravotníctva na Slovensku. Martin: Osveta; 1989: 375.
2. Beniák M, Kapusta L, Remišová M, Tichý M. Fakultná nemocnica Bratislava 1864–1989. Bratislava: Alfa; 1989: 264.
3. Sedláčková D. História a súčasnosť medicíny na Slovensku. Bratislavská štátna nemocnica. Lekárnik 2003; 8 (5): 30.
4. Rippa BK. K histórii medicíny na Slovensku. Bratislava: SAV; 1956: 204.
5. Pekařová K. Jakub Fischer (1861–1920). Knižnica 2011; 12 (11–12): 94–97.
6. Fischer J, Ortvy T, Polikeit K. (eds.) 1856–1906. Emlékmű. Kiadja a Pozsonyi Orvos-Természettudományi Egyesület fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából. Pozsony: 1907: 266 a 299.
7. Fischer J. Elmebetegügy Magyarországon. Közegészségügyi Szemle 1890; 8–9: 615–623; 680–690.
8. Bokesová-Uherová M. Bratislavský lekársko-prírodovedný spolok (1856–1945). Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied; 1958: 73.
9. Beniák M, Tichý M. Dejiny Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. I. časť. Bratislava: Univerzita Komenského; 1990: 240.
10. Archív Univerzity Komenského (UK) v Bratislave: Fond Rektorátu Univerzity Komenského v Bratislave (RUK), Zoznam prednášok Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Zimný a letný semester 1919/20.
11. Archív UK v Bratislave: Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Prof. MUDr. Zdeněk Mysliveček, šk. 134.
12. Molčan J, Čaplová T, Fleischer J, Žucha I. Profesor Mysliveček a formovanie slovenskej psychiatrie. Československá psychiatrie 1987; 83 (4–5): 333–338.
13. Wagnerová H. Tridsaťročná štatistika bratislavského ústavu pre choromyselných. Bratislavské lekárske listy 1928; 9: 549–554.
14. Matulay K. Liečenie horúčkou (Pyri-fer). Bratislavské lekárske listy 1933; 13 (1): 1–9.
15. Matulay K. Liečba syfilisu nervstva penicilínom. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied; 1957: 79.
16. Archív UK v Bratislave: Fond RUK, Soznam prednášok a soznam osôb a ústavov univerzity Komenského v Bratislave v zimnom a letnom semestri 1921–22.
17. Archív UK v Bratislave: Fond RUK, Soznam osôb a ústavov univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych skúšobných komisií podľa stavu na začiatku štúd. roku 1924–25, 1925–26, 1926–27, 1927–28, 1928–29, 1929–30.
18. Archív UK v Bratislave: Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Prof. Dr. Křivý Miroslav, spis č. 65.
19. Archív UK v Bratislave: Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Doc. MUDr. Krákora Stanislav, spis č. 63.
20. Archív UK v Bratislave: Fond RUK, Soznam osôb a ústavov univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych skúšobných komisií podľa stavu na začiatku štud. roku 1934–35, 1936–37, 1937–38, 1938–39.
21. Archív UK v Bratislave: Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Prof. MUDr. Matulay Karol, spis č. 63.
22. Tichý M, Sedláčková E. Prof. MUDr. K. Matulay. Nestor slovenskej psychiatrie a neurológie. Bratislava: JÚGA; 1996: 128.
23. Falisová A. Lekári na Slovensku do roku 2000. Bratislava: VEDA; 2010: 485.
24. Kolibáš E. Prof. MUDr. Ernest Guensberger, DrSc. – sté výročie narodenia. Alkohol a drogové závislosti 2012; 43 (3): 177–182.
25. Novotný V. Spomienka na profesora I. Žuchu. Psychiatria pre prax 2009; 10 (4): 198–199.
26. Traubner P, Kolibáš E. Jubileum Neurologickej a Psychiatrickej kliniky. Nemocnica 1994; 1 (2): 4–5.
27. Kořinková V. Odišiel profesor V. Novotný. Naša Univerzita 2012; 58 (10): 40.
28. Fleischer J. Klinicko-psychopatologické problémy. Bratislava: Psychiatrická klinika LF UK a FN v spolupráci s firmou Lundbeck; 1997: 108.